

ՆՄՈՑԷ ՄԸ ՀԱՅ ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

(Եար. տոմ էջ 326)

ՄԻՏՔԸ կը գմայի բնութեան մունջ զարդերուն վրայ. երբեմն կը հրճուի կանաչազարդ բլրակաց հետ, է երբեմն՝ զի կը սեւեռի ալեգարդ ժայռերուն վրայ. բարձրէն կ'իջնէ կը հանգչի սրբնթաց գետին եզերքը, շուգեր միանալ այն ջրին հետ՝ որ կ'աճապարէ անհետանալու ուղիւնսին մէջ. խոյս կու տայ ծան գալու մարգերուն վերէ՝ ուր կը գտնէ բնութեան հաւատարիմ գաւախները, Երազիկները... Պահ մի կը զսպէ իւր յուզմունքը և անդէն գէպ ի կապուտակ երկինք կը ալանայ. բայց ահա երամ մի ձմեռուան օգաշու սուրհանդակներ կը յափշտակեն զայն: — Ո՛ր պիտի գնայ. կ'անցնի ծովերէն, ցամաքներէն, լեւներէն, գետերէն և վերջապէս կը հանգչի բարձրագիւր սրբաւայրի մը մէջ... Նո՛ր տեսարան, անակնկալ պատահում. հոս խնուած է մի գուռ բարեպաշտ ժողովուրդ. մի քանի պալլաւցող լոյսեր լոկ՝ կը մեղմեն սրբաւայրին մէջ տիրապետող խաւարը. Սքեղայ մի բարձրացած է սեղանին վերեւ. բայց ինչու այդպիսի շուրած է և այլակերպած... Պակսած է պատարագի զինին. վազեց և հասաւ օղաշու սուրհանդակներէն մին՝ կոտրի մի ողկոյզ խաղող, մատոյց զայն արեղային. զինին կը կազմուի: — Հրաշք... գոչեց ժողովուրդը և համբուրեց այն օղաշու սուրհանդակը, որ իրենց ծանօթ էր կռուակ անուամբ, և անդէն միասնաբար զոյժեցին սրբաւայրին անունը կռուակու վանք*։ Ահաւսիկ ալ այնկից վերջը կռուակն հայրենակից թուրքներուն մէջ ամենէն սիրելի և հաւատարիմ հաւն համարեցաւ. պանդուխտ հայն հայրենեաց և իւր հեռի քիթե-

լեաց սիրովն սրտաբեկ՝ անոնց վրայօք խապերներ կը հարցընէր սուրհանդակ կռուակին, շեշտելով, « Կռուակ, ռաստֆ կոչ գաս, ժառայ եմ հայնիդ. Կռուակ մեր աշխարհէն խապրիկ մը չռանքս..... » :

Ուրիշ անգամ մեր այս սիրուն բարձրասուն թուրքնը նկարագրած եմք, և իւր զարմանալի ձիւրքերն պատմած*։

Կռուակով ահաւսիկ կը սկսիմք շարունակել և զոցել հայ թուրքաբնութեան նմանիս, պակասը և վրիպակը թողով լրացընելու ուրիշ հմուտ ազգային կենդանաբաններու։

Կռուակն յիշած ժամանակս՝ անդէն մտացս մէջ կը ծագի իւր բնկերակից՝ ձիւնափետուր Արագիւն։ Ազգային գեղջուկները երախտազէտ են այս մանկասէր (աղոց հետ կ'ախորժի միշտ խաղալու) հաւին՝ որ շարունակ գիշերները իրենց խրճիթներուն պահպանութիւն կ'ընէ. աւագակը թող չի մերձենայ հայ խրճիթին, ահա անդէն Արագիւն բախելով իւրաքու իւր մեծիակ կտուցներն՝ ուժով աղաղակ մը կը ձգէ, ուսից իւր փէրն արթննալով՝ կը հալածէ զոգ առաջակը։

Արագիւն մեր երկրին բնաշխարհիկ բլլալուն ո՛չ միայն մենք վկայ կ'ըլլամք, այլ և Եւրոպացիին Շանար. Թորոնք որ ինքը խօսի. « Շրջան մը կ'ընեմք գիւղին (Սանաւառակէ, յերեան) չորս կողմը, ուր բազմաթիւ բոյնք են արագիւ թուրք, պլրելի նիւթոց բարձանց վրայ դրած, և մեծապէս հետաքննելի տեսք, բովանդակ Հայաստանի մէջ յարգի են արագիւք. զրեթէ ամէն տունը միայն բոյներնին դրած են. և շատ են այս երկայնտեղ պանդուխտներու վրայ յօրինուած ժողովրդական քերթուածք »։ Եւրոպային ի տէր մեր սիրուն արագիւն ահաւսիկ հոս յիշեմք.

Արագիւ, բարով եկիր,

Դու արագիւ բարով եկիր.

Ըմէ գարնան նըլան բերի,

Դու մեր սրտիկ զըւարթ արիւր

• • • • •

* Սոյն գէպը կը պատմէ Ինճիհեան Հայաստանի անշաղկապութեան մէջ. էջ 144։

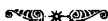
* Ի հո՛ր Կենդանաբանութեան և Մարդաբանութեան, հայկական ծանօթութեամբ. 1896 Ս. Ղազար Մխիթարեան տպարան։

հայ երկրի շատ կոյմերը արագիւն կը գրտա-
նուի, բայց բուն իւր սիրած երկիրն է վլան։
Վայրենիի և ընտանի Սագերն, վայրենի
և ընտանի Բագերն, Կոցարն և Կոցա-
րակ և վերջապէս Հաւալուն և Հրաթուռն
առատութեամբ և խմբովին կը զարդարեն
հայրենեաց շատ մի կողմերու լճերն և մո-
րերն, ինչպէս փարպեցին Ղազար իսկ կը
յիշէ՝ զանոնք իւր Արարատայ գաւառի նկա-
րադրութեան մէջ։

Անցնինք վերջապէս գրկելու և համբու-
րելու այն հաւն՝ որուն քնաշխարհիկ լինելն
փառք է հայրենեաց, Բանաստեղծը չի նուա-
զած զայն՝ չի համբուրեր իւր զփոխէ պսակն,
թռչնաբանը իւր ամէն հրապուրիչ ածական-
ները ասոր կը սեփականէ՝ և զեռ չի բաւա-
կանանար արժանապէս նորա գեղեցկութիւնը
ցոյց տալու։ Սա է այն հաւը՝ որ իւր ներ-
կայութեամբ կը պնէ լճակներն, աւազան-
ները և բուրաստանները՝ ուր կը յաճախէ։
Կարապէն է Աստղեան կառածիդ հաւն, որուն
վրայ մեծ կենդանաբանն ապշելով կը գրէ.
«զարմանալի է, սիրելի ե ծափահարութեանց
արժանի»։ Այսպիսի բնոյճանուր բանաստեղ-
ծից ուշադրու թող վկայ լինի Սիւնեցին
Առաքէլ. «Կարապէն մեծ հաւ է որպէս զօշ-
խար մի, և բովանդակ սպիտակ, որպէս
զձիւն. և լինի ի ծով Գեղարքունի»։

Ինչ կը պատմեն ասոր վրայ հին մասե-
նագիրք Ուլիպիոս և Կիկերոն, Լուկրետիոս
և Էրիպիդէոս. կ'ըսեն, Կարապի ձայնը շատ
ներդաշնակ է և անխորժի, հոգեվարքի ծա-
մանակ կ'երգէ, իւր տխուր և փափուկ կենաց
վերջին ողջմիտ տալով։ Իւր վերջին ողջմիտ
առնելով, մենք այլ մեր վերջին ողջմիտ
կու տամք իրեն և իւր տոհմին քով գոտա-
նաց։

Հ. ՍԻՄՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԿՈՅ ԿԱԶՄԱԻՆ ՄԻ ԱՆԴՈՒՄՆ

ՎԵՆԵՏԻԱ թէ և կորուսած է իւր համակրե-
ւէ գուքսերն, և անցեալ վարչական փառքն,
այլ կը պահէ ուսումնականաց ժողով մը, որ
իրեն մեծ պատիւ է, և արդի գիտնական դարուս
մէջ՝ իրեն անհրաժեշտ կարևոր Այժմ չեմ ուզեր
շօշափել այս ուսումնական կանոնին պատ-
մութիւնը, այլ լոկ իւր արդիւնաշատ անձնա-
ւորութենէն մին, Պրոֆ. Գեղաւոր մեզ կը յիշեց-
նէ իւր լեզուագիտութեամբ զՄեծնախնէթէ։ Այս
մեծ ուսուցչական, որ լոկի մէջիկ կը մշակէ
հնապարհագր. Պատահիւնի երիտասարդ մտքերը,
ինքնին շարժառիթ եղաւ սոյն փոքրիկ յօդուս-
ծին։

Սա, ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողաց, քաջ
հայագետ և և զուտ հայասեր իրեն այցելողը
կը գտնէ զինքը գրքերու մէջ թաղուած. իւր
աշխատութեան սենեակներն բաց ի առաստա-
ղէն՝ միտ ամէն մի անկիւն, խորէ և որմ՝ զըր-
բերով ծածկուած են. այցելողին ստուերներն
չեն կարող աղատութեամբ շարժիլ, գրքերու
կը զարնուին, բայց չի կարծուի խառնխուռն
նետուած, այլ ամէն այլ կոկիկ շարուած, և
բոտ ներթաց և լեզուաց զատ զատ դարաներու
մէջ գետնուած։ Չ'երկարի մեր յօդուածը թուե-
լով իւր գիտցած լեզուներուն անունները. ան-
ցուր մտքէդ ընթերցող, ամբողջ քեզ ծանօթ
լեզուներն և անծանօթներէն այլ մի քանին
հարցնուր հմտագունի մը. նա այդ ամէն լեզու-
ներն կը հասկընայ, կը թարգմանէ, և զանոնք
դատելով՝ կ'ընթերցուի։ Մեր նախնեաց լեզուին
արդէն քաջ ծանօթ է, այժմ աշխարհիկ լեզուն
կը մշակէ, և մեծ սէր և ջանք կը յայտնէ
հմտանալու նա և մեր դաւառային բարբառաց,
մեր լեզուի այս երրորդ մասին սիրահարութե-
նէն մղումով՝ կը խնդրէ մեզմէ Հայրառայակ՝
մերանգրով դրած յօդուածին մէջ յիշատակած
և առ վ. հ. Արիւն ուղղեալ դաւառակ նամա-
կին՝ արդի սովորական աշխարհաբար լեզուի
թարգմանութիւնը. զոր ահաւասիկ կը հրատա-
րակեմք և և այս էր մեր յօդուածին էական
նպատակն։

«Սիրուն վարդապետ
Մենք գիտուն մէկը չենք, և թէն բան մը
չենք գիտեր, բայց բանիւն մարդիկները շատ
կը սիրենք և կը մեծարենք։
Մեր վարդապետը ու վարժապետը իրարու
հետ բան մը կը խօսէին, խորհուրդ կը կազ-

* Բազմակէպ, յունիսի պրակ, 288։